

การถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่*

IMPARTING THE MURAL PAINTINGS OF WAT PHO CHAI NA PHUENG THROUGH GRAPHIC ARTS FOR PRESERVATION AND DISSEMINATION

ณัฐกาญจน์ อนันทรวัน^{1*}, โสมฉาย บุญญานันต์², ไกรฤกษ์ แสงผล³, ทินกร กาษรสุวรรณ⁴

Nattakarn Anantrawan^{1*}, Soamshine Boonyananta², Krailerk Swangpon³, Tinnakorn Kasornsuwan⁴

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เลย ประเทศไทย

¹Faculty of Education, Loei Rajabhat University, Loei, Thailand

²คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

²Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

³คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เลย ประเทศไทย

³Faculty of Education, Loei Rajabhat University, Loei, Thailand

⁴คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม ประเทศไทย

⁴Faculty of Painting Sculpture and Graphic Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: Nattakarn.ana@lru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ และ 2) ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน แบบแผนแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ ผสมวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เลือกแบบเจาะจง และ 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 56 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในวิจัย ได้แก่ 1) แบบวิเคราะห์เอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ ออกแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ เก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพึงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ มีกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษา ขั้นสะท้อนคิด และขั้นสร้างสรรค์ โดยเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และ 2) ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง

ร้อยละ 71.42 มีผลการประเมินอยู่ในระดับดีมาก และมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่งผลต่อความตระหนักเห็นคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาพิง

คำสำคัญ: การถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนัง, ศิลปะภาพพิมพ์, วัดโพธิ์ชัยนาพิง, การอนุรักษ์และเผยแพร่

Abstract

This research article aims to: 1) To develop a model for imparting the mural paintings of Wat Pho Chai Na Phueng through graphic arts for preservation and dissemination, and 2) To Impart the artistic and cultural knowledge embedded in the mural paintings of Wat Pho Chai Na Phueng through graphic arts. The study employed a mixed-methods research design in exploratory sequential design, integrating both qualitative and quantitative approaches. Key informants included: 1) Five purposively selected experts, and 2) A purposive sample of 56 participants in learning activity modules. Research instruments comprised: 1) Document analysis forms, 2) In-Depth interview guides, 3) A set of learning activities, and 4) A Satisfaction questionnaire. Qualitative data were collected through expert interviews to develop a model for imparting the mural paintings of Wat Pho Chai Na Phueng through graphic arts. Based on these findings, the series of learning activity modules was designed. Quantitative data were collected by implementing the series of learning activity modules with the sample group. The statistics used in the study included percentage, frequency, mean, and standard deviation, with descriptive analysis. The research findings revealed that: 1) The developed model for transmitting the mural paintings of Wat Pho Chai Na Phueng through printmaking art for conservation and dissemination consisted of 3 steps: study, reflection, and creation, with an emphasis on creating learning experiences; and 2) The results of knowledge imparting showed that 71.42% of participants achieved an evaluation score at a very good level. Overall satisfaction with the activities was at the highest level, indicating enhanced awareness and appreciation of the cultural value of the mural paintings at Wat Pho Chai Na Phueng.

Keywords: Imparting The Mural Paintings, Graphic Arts, Wat Pho Chai Na Phueng, Preservation and Dissemination

บทนำ

จิตรกรรมฝาผนังนอกจากมีไว้เพื่อสร้างสุนทรียภาพในโบสถ์วิหารแล้วยังมีคุณค่าทางพุทธศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น (พระมหาพิรพันธุ์ ธรรมวุฒโฒ, 2557) อุบัตัมหรือจิตรกรรมฝาผนังของวัดโพธิ์ชัยนาพิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย มีเอกลักษณ์เฉพาะด้านรูปแบบและเนื้อหาในการแสดงออกทางศิลปะ มีคุณค่าทางศิลปะวัฒนธรรมอย่างยิ่งในมิติของพุทธศิลป์ที่บอกเล่าเรื่องราวพุทธประวัติ นิทานชาดก และมิติที่ถ่ายทอดภาพประวัติศาสตร์และวิถีชีวิตของคนในอดีต อีกทั้งยังสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นล้านช้างในอดีต

ได้อย่างลึกซึ้ง วัดโพธิ์ชัยนาฬิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย สร้างขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 22 - 23 หรืออยุธยาตอนปลาย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2551) ภาพจิตรกรรมฝาผนังวาดโดยช่างวาดภาคกลาง ช่างวาดพื้นบ้านและช่างวาดชาวลาว ด้วยเทคนิคการวาดบนผนังปูนด้วยสีและวัสดุธรรมชาติตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น ฝุ่นจากดินขาว ดินเหลือง ดินแดงผสมกาวธรรมชาติ สีครามจากต้นคราม สีเหลืองจากขมิ้น ซึ่งเป็นสีที่มีลักษณะเฉพาะของอุปแต้มอีสาน ได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีขาวและสีคราม ภาพจิตรกรรมผนังด้านในวิหารวาดในปี พ.ศ. 2395 หรือในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนผนังด้านนอกวิหารวาดในปี พ.ศ. 2459 หรือในสมัยรัชกาลที่ 6 (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2566)

จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง มีโครงสร้างแบบอุปแต้มพื้นถิ่นอีสานผสมกับวัฒนธรรมล้านช้าง ส่วนใหญ่แสดงเรื่องพุทธประวัติ พระมาลัยพระเวสสันดรและอดีตพุทธ โดยมีการวางแผนผังการวาด คือ ด้านหน้าพระประธานเขียนเรื่องพุทธประวัติและพระมาลัย ผนังด้านขวาวาดเรื่องพระมาลัยและพุทธประวัติ ผนังด้านซ้ายและด้านหลังพระประธานครึ่งซ้าย วาดเรื่องพระเวสสันดรชาดก ส่วนครึ่งด้านหลังพระประธานครึ่งขวาเป็นภาพพระพุทธรูป 3 พระองค์ รอยพระพุทธรูปบาทและเจดีย์ ส่วนผนังภายนอกวิหารปรากฏจิตรกรรมเฉพาะด้านทิศใต้แสดงภาพวาดเรื่องสังข์สินไช และเรื่องการะเกด ซึ่งปัจจุบันลบเลือนไปมาก (พงษ์ศักดิ์ อัครวัฒนากุล, 2563); (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2551) รูปแบบการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็นการผสมผสานรูปแบบจิตรกรรมไทยประเพณีและจิตรกรรมไทยพื้นบ้าน มีลักษณะเฉพาะ คือ ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวในการวาด การเขียนภาพมีการจัดองค์ประกอบเชื่อมต่อเรื่องราวให้ผู้คนจินตนาการมองภาพแล้วเห็นถึงความงามทางสุนทรียะ (พชร วงษ์สุวรรณ, 2565) นอกจากนี้ ช่างวาดได้สอดแทรกอารมณ์ขันผ่านภาพกาก และแทรกภาพที่แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น ภาพเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมการดำรงชีวิต การแต่งกายไว้บนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วย

วัดโพธิ์ชัยนาฬิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2530 โดยจิตรกรรมฝาผนังด้านในวิหารสร้างในปี พ.ศ. 2395 มีภาพวาดเต็มทั้ง 4 ด้านของผนังด้านในวิหารช่างวาดจากภาคกลางวาดตามแบบจิตรกรรมไทยประเพณีผสมผสานจิตรกรรมพื้นบ้าน เล่าเรื่องพุทธประวัติและพระเวสสันดรชาดก ส่วนผนังด้านนอกวิหารสร้างในปี พ.ศ. 2459 โดยช่างวาดพื้นบ้านและช่างชาวลาว วาดในรูปแบบจิตรกรรมพื้นถ้ายทอดวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องสังข์สินไช การะเกด และสอดแทรกวิถีชีวิตความเป็นอยู่และเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้น (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2566); (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2551) ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญด้านศิลปกรรม ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่ผ่านมีการบูรณะวิหารและภาพจิตรกรรมฝาผนังให้คงสภาพเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันภาพจิตรกรรมฝาผนังเริ่มเสื่อมสภาพตามกาลเวลาและการขาดกระบวนการถ่ายทอด เผยแพร่และอนุรักษ์อย่างเหมาะสม ประกอบกับผู้คนในยุคสมัยใหม่มีความห่างเหินจากมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิม ที่สำคัญ คือ คนในพื้นที่ยังขาดความเข้าใจและความตระหนักรู้เห็นคุณค่าของภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงในเชิงสุนทรียะ เชิงการศึกษา และขาดการนำมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจในการทำวิจัย เรื่อง การถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านการสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้และคุณค่าของงานจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง ซึ่งงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นสื่อศิลปะร่วมสมัยที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ

ในการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังได้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการทำงานศิลปะภาพพิมพ์นั้น เป็นกิจกรรมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานทางศิลปะ สามารถทำซ้ำผลงานในรูปแบบต่าง ๆ ได้ ทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้สร้างสรรค์สามารถตีความเนื้อหาเดิมในมิติใหม่ ๆ และเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน ได้อย่างยืดหยุ่น งานภาพพิมพ์ยังสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ และสื่อประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่
2. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) แบบแผนแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Design) เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีดังนี้ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านภาพพิมพ์ จำนวน 2 คน และ 2) การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อทดลองใช้ชุดกิจกรรมเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ จำนวน 56 คน มีดังนี้ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนคนในพื้นที่บ้านนาฬิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 26 คน ประกอบด้วยเกษตรกร ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ กลุ่มทอผ้า ครูและนักเรียน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และกลุ่มที่ 2 ตัวแทนคนในพื้นที่จังหวัดเลย มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน ประกอบด้วย นักเรียน นักศึกษา ศิลปินและประชาชนทั่วไปที่สนใจ ใช้วิธีการเลือกแบบอาสาสมัคร (Voluntary Selection)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับใช้เก็บข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ ประกอบด้วย 1) แบบวิเคราะห์เนื้อหาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นตารางวิเคราะห์เนื้อหา มี 4 หัวข้อ คือ 1.1) แหล่งที่มาของข้อมูล 1.2) องค์ความรู้เกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงด้านเนื้อหาเรื่องราว 1.3) ด้านองค์ประกอบภาพ และ 1.4) ด้านเทคนิควิธีการวาด และ 2) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ตอนที่ 1 สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้และอัตลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง มีจำนวน 4 ข้อคำถาม และ ตอนที่ 2 เป็นการเสนอแนะเกี่ยวกับการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

2. เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณสำหรับใช้เก็บข้อมูลการถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ ประกอบด้วย 1) ชุดกิจกรรมเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในระยะเวลา 6 ชั่วโมง ประกอบด้วย 3 หัวข้อการอบรม คือ 1.1) เรียนรู้ประวัติ เนื้อหาเรื่องราวและรูปแบบการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง 1.2) ฝึกปฏิบัติการออกแบบภาพพิมพ์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง และ 1.3) ฝึกปฏิบัติการใช้วัสดุอุปกรณ์การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ ในชุดกิจกรรมมีการประเมินผลด้านความรู้และทักษะปฏิบัติด้วยเกณฑ์การประเมิน Rubrics และ 2) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นแบบประเมินมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อคำถาม ซึ่งเครื่องมือวิจัยได้ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เครื่องมือทุกชุดมีค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในเกณฑ์ใช้ได้ คือ มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 และได้เอกสารรับรองจริยธรรมวิจัยในคน จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย หมายเลขใบรับรอง: H 037/2567 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2567

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและพัฒนาเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 2) ขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน 4) นำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ 5) ออกแบบชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ และ 6) นำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงให้กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมประเมินผลการทำกิจกรรมและประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ 2) สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาเชิงบรรยาย และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ สรุปได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. องค์ความรู้ ได้แก่ 1) ด้านเนื้อหา: การนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังที่จะนำมาถ่ายทอดมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มภาพพุทธประวัติ กลุ่มภาพพระเวชสันดร และกลุ่มภาพนิทานพื้นบ้าน ซึ่งมีการสอดแทรกภาพกากและภาพที่สะท้อนประเพณีวัฒนธรรมอยู่ในทุกเนื้อหาเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนัง 2) ด้านเทคนิคการสร้างสรรค์: การนำเทคนิควิธีการวาดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงมาถ่ายทอดผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ควรคำนึงถึงรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นจิตรกรรมไทยประเพณีผสมผสานจิตรกรรมไทยพื้นบ้าน เทคนิคของช่างถ่ายทอดภาพเล่าเรื่องให้น่าติดตามและหลากหลายเรื่องราว การลงสีที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ คือ มีการใช้สีวรรณะอุ่นและวรรณะเย็นตัดกัน ใช้สีแดง เหลือง เขียว (คราม) ขาว และสีดำเน้นใช้สำหรับตัดเส้น ซึ่งเป็นสีจาก

ธรรมชาติ การถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ มีความเหมาะสมที่จะใช้เทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ เนื่องจากมีกระบวนการไม่ซับซ้อน แม้พิมพ์แกะไม้สามารถพิมพ์ซ้ำได้หลายครั้ง สามารถผสมผสานเทคนิคและถ่ายทอดออกมาในแบบของศิลปะพื้นบ้าน การแกะพื้นผิวไม้สามารถถอดแบบจากจิตรกรรมฝาผนังมาแกะลวดลายและสร้างพื้นผิวของผนังปูน และนำไปพิมพ์ด้วยหมึกสีดำและลงสีด้วยสีฝุ่น ซึ่งเป็นสีที่ใกล้เคียงกับสีของจิตรกรรมฝาผนังต้นแบบ และ 3) ด้านวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้: ควรเน้นให้เกิดการสร้างประสบการณ์ด้วยการศึกษาภาพ วิเคราะห์เนื้อหาเรื่องราว และแลกเปลี่ยนมุมมองการตีความภาพจิตรกรรมฝาผนัง มุมมองทางสุนทรียะกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าและความงามของจิตรกรรมฝาผนัง และเลือกภาพที่มีอัตลักษณ์มาถ่ายทอดเพื่อเล่าเรื่องราวผ่านการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์แกะไม้ที่เกิดจากการผสมผสานประสบการณ์ความรู้เดิมและองค์ความรู้ใหม่ สามารถแสดงได้ ดังภาพที่ 1 - 3

ภาพที่ 1 ศึกษาภาพจิตรกรรม
คัดเลือกภาพที่แสดงอัตลักษณ์
เพื่อมาถ่ายทอด

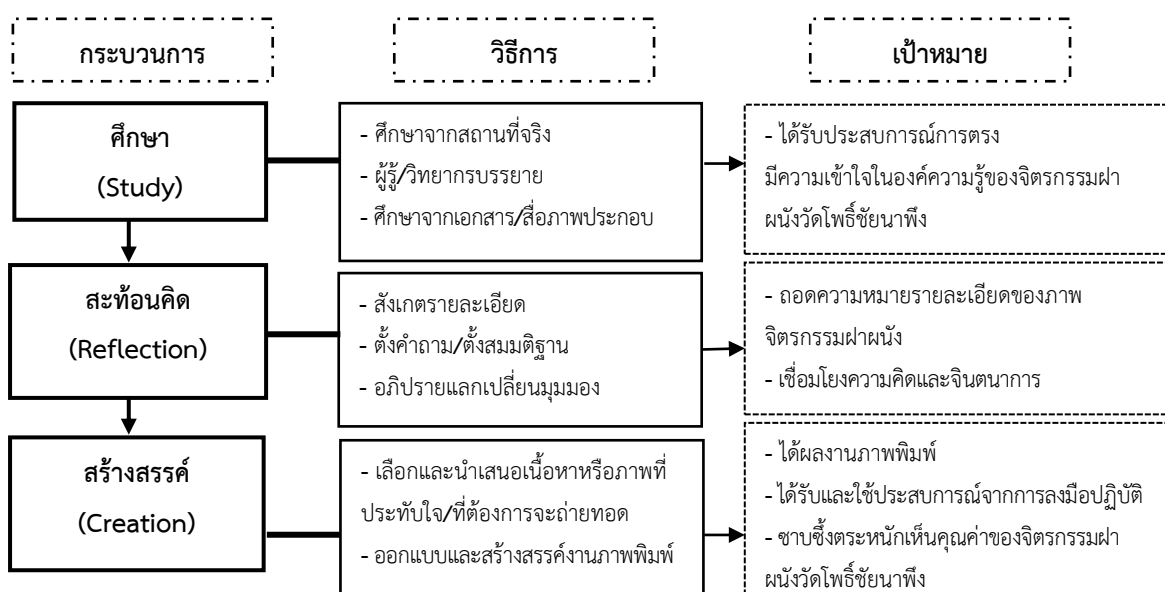

ภาพที่ 2 ตีความคุณค่าความงาม
ของภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ออกแบบเป็นผลงานภาพพิมพ์

ภาพที่ 3 สร้างสรรค์ภาพพิมพ์แกะ
ไม้เพิ่มเติมองค์ประกอบของภาพ
ตามจินตนาการ

2. กระบวนการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กระบวนการการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

การถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานศิลปภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ สรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
หญิง	43	76.79
ชาย	13	23.21
2. ประเภทผู้เข้าร่วม (กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2)		
เกษตรกร	13	23.21
ผู้ประกอบการโฮมสเตย์	6	10.71
กลุ่มทอผ้า	5	8.92
ศิลปิน	4	7.16
ครู/อาจารย์	7	12.50
นักเรียน/นักศึกษา	19	33.92
ประชาชนทั่วไป	2	3.58
3. ช่วงอายุ		
15 - 20 ปี	19	33.92
21 - 30 ปี	9	16.07
31 - 40 ปี	2	3.58
41 - 50 ปี	9	16.07
51 - 60 ปี	11	19.65
มากกว่า 60 ปี	6	10.71

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานศิลปภาพพิมพ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 56 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 43 คน เพศชาย จำนวน 13 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 19 คน (33.92%) รองลงมา คือ เกษตรกรบ้านนาฬิงงาน จำนวน 13 คน (23.21%) โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี (33.92%) รองลงมา คือ 51 - 60 ปี จำนวน 11 คน (19.65%)

2. ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจและผลงานการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์จากองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงาน แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความรู้ความเข้าใจและผลงานการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์จากองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง

คนที่	ความรู้ความเข้าใจ (คะแนนเต็ม 9)	ผลงานภาพพิมพ์ (คะแนนเต็ม 15)	คนที่	ความรู้ความเข้าใจ (คะแนนเต็ม 9)	ผลงานภาพพิมพ์ (คะแนนเต็ม 15)	คนที่	ความรู้ความเข้าใจ (คะแนนเต็ม 9)	ผลงานภาพพิมพ์ (คะแนนเต็ม 15)
1	8	14	20	7	13	39	7	13
2	8	14	21	8	14	40	7	15
3	9	14	22	7	14	41	9	15
4	9	14	23	9	15	42	7	15
5	6	13	24	8	15	43	7	15
6	7	13	25	6	12	44	9	15
7	8	14	26	7	15	45	5	15
8	7	14	27	8	15	46	7	15
9	6	12	28	8	15	47	8	15
10	9	14	29	8	15	48	7	15
11	8	14	30	3	15	49	6	15
12	7	13	31	8	15	50	7	15
13	7	13	32	8	15	51	5	14
14	8	14	33	8	15	52	5	12
15	6	12	34	9	13	53	9	14
16	8	14	35	9	14	54	8	15
17	9	13	36	6	13.5	55	7	14
18	7	13	37	8	14.5	56	9	15
19	5	12	38	6	15			

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจและผลงานการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์จากองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ พบว่า การประเมินความรู้ความเข้าใจผ่านแบบบันทึกกิจกรรม ผู้เข้าอบรมมีช่วงคะแนนความรู้ในระดับดีมาก (คะแนน 8 - 9 คะแนน) จำนวน 28 คน (50.00%) ระดับดี (คะแนน 6 - 7 คะแนน) จำนวน 23 คน (41.07%) ระดับปานกลาง (คะแนน 4 - 5 คะแนน) จำนวน 4 คน (7.14%) ระดับพอใช้ (คะแนน 3 คะแนน) จำนวน 1 คน (1.78%) และการประเมินผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง พบว่า ผลงานอยู่ในระดับดีมาก (คะแนน 14 - 15 คะแนน) จำนวน 40 คน (71.42%) และผลงานอยู่ในระดับดี (คะแนน 11 - 13 คะแนน) จำนวน 16 คน (28.58%)

3. การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ แสดงได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง
ผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ร้อยละ	แปลผล
1. ด้านเนื้อหากิจกรรมอบรม				
1.1 เนื้อหาการอบรมครอบคลุมตามวัตถุประสงค์	4.64	0.59	92.86	มากที่สุด
1.2 เนื้อหาเข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน	4.75	0.51	95.00	มากที่สุด
2. ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม				
2.1 ลำดับขั้นของกระบวนการจัดกิจกรรมเหมาะสม	4.70	0.50	93.93	มากที่สุด
2.2 กระบวนการจัดกิจกรรมเน้นการลงมือปฏิบัติ	4.77	0.47	95.36	มากที่สุด
3. ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์				
3.1 สื่อที่ใช้ประกอบการบรรยายเหมาะสมกับผู้เข้าอบรม	4.68	0.51	93.57	มากที่สุด
3.2 วัสดุอุปกรณ์ในการทำงานภาพพิมพ์เหมาะสมกับผู้เข้าอบรม	4.80	0.48	96.07	มากที่สุด
4. ด้านการประเมินผล				
4.1 มีการประเมินผลครอบคลุมตามวัตถุประสงค์	4.77	0.47	95.36	มากที่สุด
4.2 เครื่องมือการประเมินเหมาะสมกับกิจกรรมและผู้เข้าอบรม	4.82	0.43	96.43	มากที่สุด
5. ด้านผลสัมฤทธิ์				
5.1 ชุติกิจกรรมอบรมสามารถนำไปใช้ได้จริง	4.88	0.38	97.50	มากที่สุด
5.2 ชุติกิจกรรมอบรมมีประโยชน์ ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และ เผยแพร่จิตรกรรมฝาผนังผ่านงานภาพพิมพ์	4.86	0.44	97.14	มากที่สุด
รวม	4.77	0.48	95.32	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ มีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในภาพรวมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.77 (95.32%) โดยด้านที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ ด้านที่ 5 ด้านผลสัมฤทธิ์ ข้อ 5.1 ชุติกิจกรรมอบรมสามารถนำไปใช้ได้จริง อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.88 (97.50%) รองลงมา คือ ข้อ 5.2 ชุติกิจกรรมอบรมมีประโยชน์ ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่จิตรกรรมฝาผนังผ่านงานภาพพิมพ์ อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.86 (97.14%) ตามลำดับ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจด้านเนื้อหา กิจกรรมอบรม ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการประเมินผล และด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากไม่มีประสบการณ์การทำภาพพิมพ์ด้วยเทคนิคแกะไม้ แต่สามารถสร้างสรรค์ผลงานผ่านพิมพ์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังได้จากความเข้าใจและประสบการณ์ของตนเอง แสดงได้ดังภาพที่ 5 - 7

ภาพที่ 5 ตัวอย่างผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ถ่ายทอดได้ใกล้เคียงภาพต้นแบบ คงไว้ซึ่งองค์ประกอบของภาพ การลงสีและพื้นผิวที่เหมือนต้นแบบ

ภาพที่ 6 ตัวอย่างผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ถ่ายทอดโดยตัดทอนจากต้นแบบ นำเสนอเฉพาะองค์ประกอบหรือตัวละครที่สำคัญ

ภาพที่ 7 ตัวอย่างผลงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ถ่ายทอดโดยสร้างภาพขึ้นใหม่จากแรงบันดาลใจหรือข้อคิดที่ได้จากองค์ความรู้

รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่เป็นการนำเอาองค์ความรู้ของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงมาถ่ายทอดผ่านกระบวนการศึกษาองค์ความรู้สะท้อนคิดและสร้างสรรค์ ทำลองใช้รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มคนในพื้นที่บ้านนาฬิงและกลุ่มคนในพื้นที่จังหวัดเลย ผลลัพธ์ที่ได้ทำให้เกิดการรับรู้ เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ และส่งผลกระทบต่อ การนำองค์ความรู้ไปถ่ายทอดในทางการศึกษา ประยุกต์และพัฒนาใช้ในการประกอบอาชีพภายในชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่สรุปได้ 2 ส่วน ดังนี้ 1) องค์ความรู้ ได้แก่ 1.1) ด้านเนื้อหา: การนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวของจิตรกรรมฝาผนังที่จะนำมาถ่ายทอดมี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มภาพพุทธประวัติ กลุ่มภาพพระเวสสันดร และกลุ่มภาพนิทานพื้นบ้าน 1.2) ด้านเทคนิคการสร้างสรรค: คำนึงถึงรูปแบบของจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นจิตรกรรมไทยประเพณีผสมผสานจิตรกรรมไทยพื้นบ้าน เทคนิคของช่างถ่ายทอดภาพเล่าเรื่องให้น่าติดตามและหลากหลายเรื่องราว การลงสีที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ และ 1.3) ด้านวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้: เน้นให้เกิดการสร้างประสบการณ์ แลกเปลี่ยนมุมมองการตีความภาพจิตรกรรมฝาผนัง มุมมองทางสุนทรียะกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าและความงามของจิตรกรรมฝาผนัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาพิรพันธุ์ ธรรมวุฒิ, พงษ์ศักดิ์ อัครวัฒนากุล พบว่า รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังพัฒนาจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งองค์ความรู้ของจิตรกรรมฝาผนัง ประกอบด้วยเนื้อหาเรื่องราว ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ พระเวสสันดรและนิทานพื้นบ้านเป็นหลัก (พระมหาพิรพันธุ์ ธรรมวุฒิ, 2557); (พงษ์ศักดิ์ อัครวัฒนากุล, 2563) ยังสอดคล้องกับ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, อติญา วงษ์วาท, ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ของภาพจิตรกรรม คือ สอดแทรกคติธรรม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีรูปแบบการวาดจิตรกรรมฝาผนังที่ผสมผสานจิตรกรรมไทยประเพณีและจิตรกรรมไทยพื้นบ้านวาดโดยช่าง

ภาคกลาง ช่างพื้นบ้านและช่างลาว มีลักษณะเฉพาะในการวาดอย่างอิสระ ใช้สีตัดกัน สีสองคู่เคียงกัน เช่น คู่สีเหลืองเขียว น้ำตาลน้ำเงิน ใช้สีโทนร้อนและเย็นชัดเจนในผนังแต่ละด้าน การจัดองค์ประกอบของภาพการใช้สีธรรมชาติที่หาได้ในพื้นที่ เช่น สีดำ จากเขม่าไฟ สีแดงจากครั่ง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย, 2551); (อติญา วงษ์วาท, 2564); (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2566) และ 2) กระบวนการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้เนื้อหาเรื่องราวของภาพจิตรกรรมฝาผนัง วิธีการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภูมิปัญญา ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนประสบการณ์ของผู้ถ่ายทอด โดยการถ่ายทอดมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่คุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับทางตรงและทางอ้อม ประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะภาพพิมพ์ ผู้วิจัยประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ เดวิด คอลบ์ (David Kolb) นำมาใช้เป็นรูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ โดยวิเคราะห์กระบวนการที่สอดคล้องและเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้เข้าไปในแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ 2.1) การศึกษา (Study) คือ ศึกษาองค์ความรู้ของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงในมิติของประวัติศาสตร์ เนื้อหาเรื่องราว เทคนิควิธีการสร้างสรรค์ 2.2) การสะท้อนคิด (Reflection) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากองค์ความรู้ร่วมกับประสบการณ์การรับรู้ภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อมาตีความและนำเสนอในมุมมองใหม่ และ 2.3) การสร้างสรรค์ (Creation) คือ เชื่อมโยงความคิดสู่การออกแบบออกแบบผลงานภาพพิมพ์ นำเสนอภาพในมุมมองที่ต้องการจะถ่ายทอด เน้นอัตลักษณ์ของภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง ตามที่ ศุภชัย สิงห์บุศย์ นำเสนอไว้ คือ อัตลักษณ์ของช่างวาดที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีการบูรณาการเทคนิคการวาดภาพและการเล่าเรื่องที่เน้นแสดงเรื่องราวสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งดงาม (ศุภชัย สิงห์บุศย์, 2560) ซึ่งทั้ง 3 กระบวนการมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ประสบการณ์เดิมและการสร้างประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังและการทำงานศิลปะภาพพิมพ์ ยังสามารถนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่โดยใช้แนวทางการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ที่สอดคล้องทฤษฎีการเรียนรู้ของ Kolb, D. A. ซึ่งให้คำนิยามการเรียนรู้ว่าการนำความคิดเชิงนามธรรมมาปรับใช้กับสถานการณ์การเรียนรู้ใหม่ทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และมีความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ (Kolb, D. A., 1984)

การถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ สรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เป็นนักเรียน/นักศึกษา มีอายุระหว่าง 15 - 20 ปี 2) ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจและผลงานการสร้างสรรคภาพพิมพ์จากองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ มีช่วงคะแนนความรู้ในระดับดีมาก ร้อยละ 50 ระดับดี ร้อยละ 41.07 ระดับปานกลาง ร้อยละ 7.14 ระดับพอใช้ ร้อยละ 1.78 และการประเมินผลงานสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผลงานอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 71.42 และผลงานอยู่ในระดับดี ร้อยละ 28.58 และ 3) การประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจด้านเนื้อหากิจกรรมอบรม ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการประเมินผล และด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากไม่มี

ประสบการณ์การทำภาพพิมพ์ด้วยเทคนิคแกะไม้ แต่สามารถสร้างสรรค์ผลงานผ่านพิมพ์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังได้จากความเข้าใจและประสบการณ์ของตนเองการถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์ เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้กับกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรม สะท้อนให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านสุนทรียะ สามารถวิเคราะห์เนื้อหาเรียนรู้เทคนิคภาพพิมพ์แกะไม้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการนำภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงถ่ายทอดเป็นผลงานภาพพิมพ์ ในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย สรุปได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การสร้างสรรค์ภาพที่ใกล้เคียงภาพต้นแบบ ทั้งการใช้เส้นรูปร่าง การใช้สี 2) การตัดทอนภาพโดยนำเสนอเฉพาะองค์ประกอบหรือตัวละครที่สำคัญนำเสนอ ลงสีที่คล้ายต้นแบบหรือออกแบบการลงสีใหม่ และ 3) การสร้างภาพใหม่ขึ้นมาจากความรู้และประสบการณ์ ลงสีตามจินตนาการสอดคล้องกับกระบวนการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ เสกสรร โฆษิตเกษม และปติมา โฆษิตเกษม นำเสนอว่ามี 4 ด้านคือ ด้านแนวคิด ด้านเทคนิค ด้านเรื่องราวและด้านรูปแบบ ภาพพิมพ์ 2 มิติ เน้นเส้นและรูปร่าง สร้างสรรค์ด้วยกระบวนการเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เน้นการถ่ายทอดแรงบันดาลใจและสร้างสรรค์รูปแบบจากการคัดลอกตามอุดมคติ (เสกสรร โฆษิตเกษม และปติมา โฆษิตเกษม, 2564) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจด้านเนื้อหากิจกรรมอบรมด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านการประเมินผล และด้านผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนมากไม่มีประสบการณ์การทำภาพพิมพ์ด้วยเทคนิคแกะไม้ แต่สามารถสร้างสรรค์ผลงานผ่านพิมพ์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังได้จากความเข้าใจและประสบการณ์ของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดที่ Abell, C. นำเสนอว่าการสร้างสรรค์ภาพพิมพ์ค่อนข้างแตกต่างจากรูปแบบการสร้างสรรคศิลปะอื่น ๆ คือ ไม่ใช่เพียงแค่การนำเสนอลายเส้นหรือการวาดภาพระบายสี แต่การทำศิลปะภาพพิมพ์เป็นอิสระจากการทำงานศิลปะอื่น ๆ เป็นการถ่ายทอดเอกลักษณ์เฉพาะของผู้สร้างสรรค์ (Abell, C., 2015)

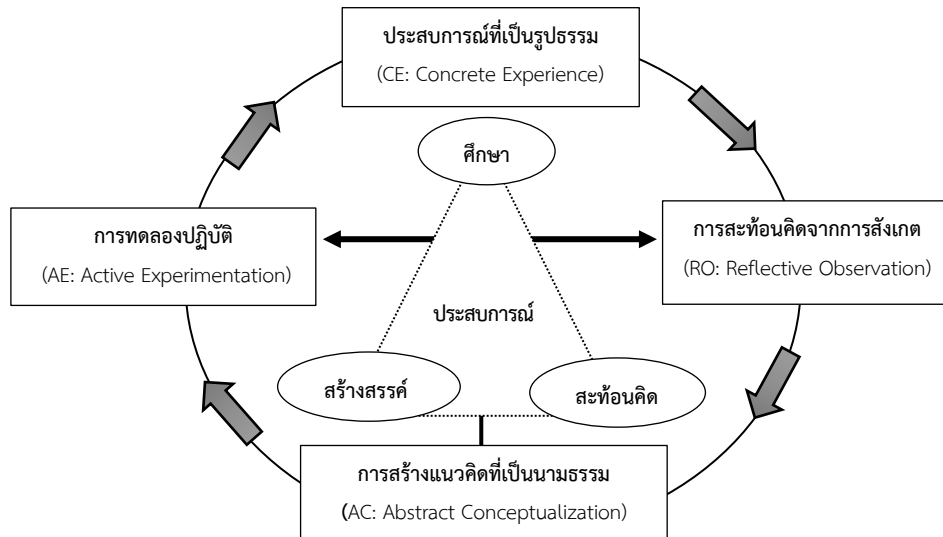
องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการวิจัย ได้พบองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ศึกษาจากทฤษฎีการเรียนรู้ของ เดวิด คอลบ์ ที่นำความคิดเชิงนามธรรมมาปรับใช้กับสถานการณ์การเรียนรู้ใหม่ เกิดประสบการณ์ใหม่ เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และมีความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาได้ โดยวงจรการเรียนรู้ตามทฤษฎีของคอลบ์ มี 4 ขั้น คือ 1) ประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม (Concrete Experience) คือ ประสบการณ์ที่ได้เผชิญหน้ากับประสบการณ์ใหม่ หรือแปลเปลี่ยนประสบการณ์ที่เคยปรากฏขึ้นแล้วในรูปแบบใหม่ 2) การสะท้อนคิดจากการสังเกต (Reflective Observation) คือ การสังเกตประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์เดิม 3) การสร้างแนวคิดที่เป็นนามธรรม (Abstract Conceptualization) คือ เมื่อมีความคิดใหม่เกิดขึ้นจากการสะท้อนคิด เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดที่เป็นนามธรรมเดิม แนวคิดจึงมีความแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งรวมถึงการคิดแปลกใหม่ที่เกิดจากประสบการณ์ และ 4) การทดลองปฏิบัติ (Active Experimentation) เมื่อเกิดแนวคิดที่เป็นนามธรรม แล้วได้นำความคิดนั้นมาปรับใช้ นำมาทดลองสร้างสรรค์ให้เป็นรูปธรรม

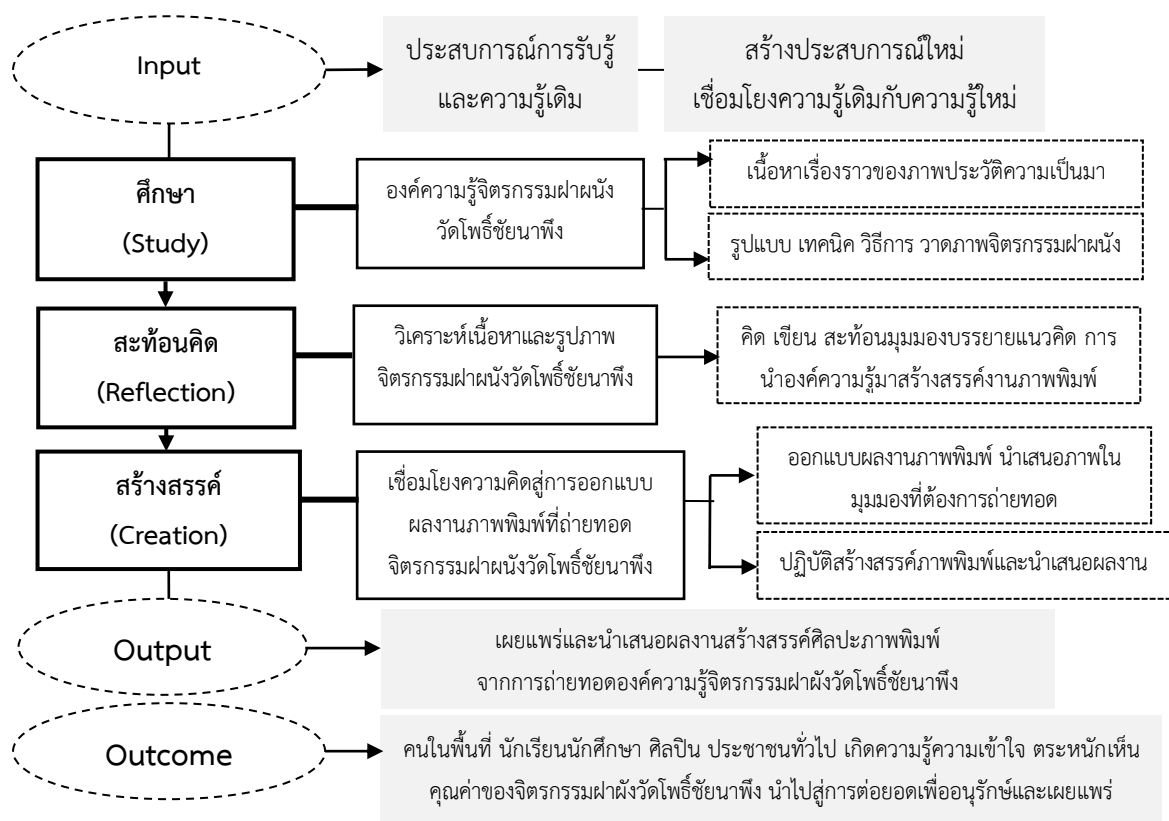
ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ดังกล่าวไปประยุกต์สู่รูปแบบการถ่ายทอดความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานภาพพิมพ์ ด้วยกระบวนการ 3 ขั้น คือ ขั้นการศึกษาข้อมูลใหม่ จากการดูภาพจิตรกรรมฝาผนัง ขั้นสะท้อนคิด จากการสังเกต เชื่อมโยงองค์ความรู้และประสบการณ์เดิม (ขั้นประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและขั้นสะท้อนคิดและการสังเกต) นำไปสู่ ขั้นการสร้างสรรคภาพที่เป็นนามธรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความคิด

จินตนาการ และลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์ภาพในความคิดออกมาเป็นผลงานศิลปะภาพพิมพ์ (ขั้นการสร้างแนวคิดที่เป็นนามธรรมและขั้นตอนทดลองปฏิบัติ) โดยรูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ เดวิด คอลบ์ สามารถนำเสนอได้ตามภาพที่ 8 และภาพที่ 9 ดังนี้

ภาพที่ 8 การประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์สู่รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

ภาพที่ 9 รูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่

ข้อค้นพบและองค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนารูปแบบกระบวนการการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ ส่งผลผู้คนในพื้นที่จังหวัดเลยให้เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง สามารถนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดผ่านงานศิลปะภาพพิมพ์ ขยายไปสู่การสร้างสรรคผลงานในเชิงพาณิชย์ศิลป์ เพื่อเผยแพร่คุณค่าและอัตลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง และส่งผลกระทบต่อการใช้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ ดำเนินการโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยศึกษาแนวทางในการถ่ายทอดในด้านองค์ความรู้ด้านเนื้อหา องค์ความรู้ด้านเทคนิคการสร้างสรรคจิตรกรรมฝาผนัง และวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ และวิเคราะห์เป็นรูปแบบการถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่โดยใช้แนวทางการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นการศึกษา ชั้นสะท้อนคิด และชั้นสร้างสรรค นำรูปแบบมาสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์ มีกระบวนการเรียนรู้และขั้นตอนการดำเนินการที่เน้นการสร้างประสบการณ์ สร้างองค์ความรู้จากการศึกษาจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง แล้วนำมาสะท้อนความคิดเพื่อสร้างสรรคเป็นภาพพิมพ์ด้วยเทคนิคแกะไม้ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนคนในพื้นที่บ้านนาฬิง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย และคนในพื้นที่จังหวัดเลยรวม 56 คน ได้รับความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง ผ่านการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติการสร้างสรรคภาพพิมพ์ ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมร้อยละ 50 มีผลการประเมินความรู้ความเข้าใจในระดับดีมาก และร้อยละ 71.42 มีผลงานสร้างสรรคภาพพิมพ์อยู่ในระดับดีมาก นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังเห็นว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีประโยชน์ช่วยให้เกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่จิตรกรรมฝาผนังผ่านงานภาพพิมพ์ โดยมีภาพรวมของการประเมินความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.77 เห็นได้ว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่สามารถถ่ายทอดจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์ในระดับดีมาก นำไปสู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงงานานศิลปะภาพพิมพ์ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังสามารถประยุกต์ใช้กิจกรรมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้จิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิง ขยายไปยังกลุ่มคนในพื้นที่และกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรนำผลการวิจัยไปใช้อ้างอิงและนำกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปใช้เพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปกรรมประเภทอื่น ๆ 2) ควรขยายผลและต่อยอดผลการวิจัยไปยังกลุ่มเป้าหมายอื่น ที่อยู่นอกพื้นที่จังหวัดเลย เพื่อส่งเสริมการรับรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในวงกว้าง และ 3) ควรพัฒนางานวิจัยต่อยอดจากการอนุรักษ์และเผยแพร่ไปสู่โจทย์วิจัยด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว เช่น พัฒนาเทคนิคภาพพิมพ์ที่สามารถพิมพ์ลวดลายจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัยนาฬิงลงบนผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าฝ้าย เครื่องจักสาน ฯ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

เอกสารอ้างอิง

- ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ. (2566). การจัดการความรู้สู่ชุมชนวัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึงอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. วารสารศิลปกรรมสาร, 16(2), 138-166.
- พงษ์ศักดิ์ อัครวัฒนากุล. (2563). จิตรกรรมฝาผนังพื้นถิ่นอีสานตอนบน ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 24 - 25. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พชร วงษ์วรรณ. (2565). การพัฒนานวัตกรรมการสอนการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยใช้อัตลักษณ์จิตรกรรมฝาผนัง “อุบะแต่มอีสาน” สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาพิรพันธ์ ธมมวฑฺฒ. (2557). การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าอุบะแต่มเชิงพุทธศิลป์ในสิมวัดโพธิ์ชัย ตำบล นาพึงอำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. วารสารธรรมทรรศน์, 13(3), 97-108.
- ศุภชัย สิงห์บุศย์. (2560). จิตรกรรมฝาผนังพุทธโอสถอีสานในบริบทสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นสมัยประเทศสยาม. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, (5)2, 41-50.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย. (2551). การอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดโพธิ์ชัย ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- เสกสรร โฆษิตเกษม และปติมา โฆษิตเกษม. (2564). ภาพพิมพ์โมโตไทป์จากจิตรกรรมฝาผนังวัดหนองพุทธาราม. วารสารพัฒนศิลป์วิชาการ, (5)2, 59-77.
- อดิญา วงษ์วาท. (2564). การสืบทอดคุณค่าอุบะแต่มอีสาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abell, C. (2015). Printmaking as an art. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 73(1), 23-30.
- Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall.